

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

ארון הברית או ארון האלקים

לפרשת תרומה (על פי שיעור של הרבנית שרון רימון)

לצווי על בניית המשכן, מהוות לדעת פרשנים רבים את הרקע לבניית המשכן. בפרשת יתרו קראנו על מעמד הר סיני (פרקים י"ט - כ'), ובהמשך לכך, בפרשת משפטים, מפורטות מצוות נוספות רבות, בעיקר בתחום הניזקין (פרקים כ"א - כ"ג). לאחר מכן משה עולה אל הר סיני, ונמצא שם ארבעים יום וארבעים לילה (פרק כ"ד).

מעמד הר סיני היה אירוע חד פעמי של גלוי שכינה לכל ישראל, בעצמה גדולה מאד. וברור שלא יתכן שלאחר מעמד גדול זה יחזור הכל להיות כשהיה. במעמד הר סיני חוו ישראל גלוי שכינה, ויחד עם זאת קיבלו את עשרת הדברות (ובהמשך להם את כל מצוות התורה). מטרת המעמד הנשגב היא, להיות "עם סגולה".

2. שמות י"ט ה' - ו':

"ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".

מעמד הר סיני גם מחייב את ישראל לשמור את הברית ביניהם לבין ה'. ולכן ברור שאחרי מעמד הר סיני היה שנוי מהותי במחויבות של העם לשמור את ברית ה' ולקיים את המצוות.

ונשאלת השאלה: מה לגבי גלוי השכינה? האם גלוי השכינה היה חד פעמי, או שמעתה השכינה ממשיכה לשרות בישראל?

מיד לאחר תיאור עליית משה אל הר סיני (בסוף פרשת משפטים, פרק כ"ד), מופיע הציווי על בניית המשכן (בפרשת תרומה, פרק כ"ה), ולכן נראה על פי הפשט (כפי שגם סובר הרמב"ן) שמשה קיבל את הציווי על המשכן בארבעים הימים ששהה על ההר מיד לאחר מעמד הר סיני. בעיון זה נלך בדרכו של הרמב"ן, הסובר שהציווי על המשכן היה כהמשך למעמד הר סיני (ראו הקדמת הרמב"ן לפרשת תרומה להלן).

בתחילת פרשת תרומה נאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (פרק כ"ה, פסוק ח'), כלומר המשכן-המקדש מאפשר השראת שכינה קבועה בתוך מחנה ישראל. חשוב

הארון נקרא במספר שמות שונים במקרא. תופעה זאת מעלה את השאלות הבאות:

- מהם השמות השונים?
- מתי השתמשו בכל שם?
- האם יש משמעות שונה לשמות השונים, או שמא כולם מבטאים אותו רעיון במילים שונות?

נתחיל את עיוננו במקום הראשון בו מופיע הארון.

1. בפרשת תרומה, פרק כ"ה פסוקים י' - כ"ב:

(י) וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֹתַיִם וְחָצִי אַרְכּוֹ וְאֹמֶה וְחָצִי רָחְבוֹ וְאֹמֶה וְחָצִי קִמְתּוֹ: (יא) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ תִּצְפְּנוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב: (יב) וְיִצְקֶתָ לוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זָהָב וְנִתְּתָה עַל אַרְבַּע פְּעֻמֹּתָיו וְשִׁתִּי טַבַּעֲתֵי עַל צִלְעוֹ הַשְּׂנִייתִ: (יג) וְעָשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: (יד) וְהִבַּאתָ אֶת הַבָּדִים בְּטַבַּעֲתֵי עַל צִלְעֵי הָאָרוֹן לְשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן בָּהֶם: (טו) בְּטַבַּעֲתֵי הָאָרוֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ: (טז) וְנִתְּתָ אֶל הָאָרוֹן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתָּן אֵלֶיךָ: (יז) וְעָשִׂיתָ כַּפְרֹת זָהָב טָהוֹר אֲמֹתַיִם וְחָצִי אַרְכָּהּ וְאֹמֶה וְחָצִי רָחְבָּהּ: (יח) וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרָבִים זָהָב מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפְרֹת: (יט) וְעָשִׂה כְּרוֹב אֶחָד מְקַצָּה מִזֶּה וּכְרוֹב אֶחָד מְקַצָּה מִזֶּה מִן הַכַּפְרֹת תַעֲשֶׂוּ אֶת הַכְּרָבִים עַל שְׁנֵי קְצוֹתָיו: (כ) וְהָיוּ הַכְּרָבִים פְּרָשֵׁי כְּנָפַיִם לְמַעַל סִכְכִּים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפְרֹת וּפְנִיָהּם אִישׁ אֶל אַחִיו אֶל הַכַּפְרֹת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרָבִים: (כא) וְנִתְּתָ אֶת הַכַּפְרֹת עַל הָאָרוֹן מְלֻמְעָלָה וְאֶל הָאָרוֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתָּן אֵלֶיךָ: (כב) וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפְרֹת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרָבִים אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

המשכן כהמשך מעמד הר סיני

כידוע, בפרשת תרומה מצווה ה' את משה לראשונה על עשיית המשכן וכליו. פרשות יתרו ומשפטים שקדמו

כלומר לדעת הרשב"ם, עיקר המקדש הוא הארון - בשבילו נעשה כל המשכן, ולכן הציווי על עשיית המשכן פותח בציווי על עשיית עיקרו של המשכן - הארון.

אבל מדוע דווקא הארון הוא עיקרו של משכן? לדעת הרמב"ן, הארון הוא עיקר המשכן מפני שעיקרו של המשכן הוא השראת השכינה, והארון הוא מקום השראת השכינה. ואלו הם דבריו (בהמשך ההקדמה לפרשת תרומה):

...והנה עיקר החפץ הוא במשכן מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת", על כן הקדים הארון והכפורת בכאן, כי הוא מוקדם במעלה...

נבחן דברים אלו לאור עיון בפרשיות הארון וכלי המשכן. בכל כלי המשכן יש תחילה ציווי על בניית הכלי, ובסוף מתואר בקצרה מה עושים איתו:

5. **בשולחן (פסוקים כ"ג-ל')** - "ועשית שולחן... ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד".

6. **במנורה (פסוקים ל"א-מ')** - "ועשית מנורת זהב טהור... והעלה את נרותיה והאיר על עבר פניה".

7. **במזבח הקטורת (פרק ל' פסוקים א'-י')** - "ועשית מזבח מקטור קטורת... והקטיר עליו אהרון קטורת סמים...".

מה נאמר בארון? תחילה אנו מוצאים את התבנית הרגילה - "ועשו ארון... ונתת אל הארון את העדות" (פרק כ"ה, פסוקים י' - ט"ז); לאחר תיאור בניית הארון מתארים מה עושים איתו - שמים בו את העדות.

לאחר פס' ט"ז, המסכם לכאורה את מעשה הארון, מתחיל החלק העוסק בכפורת - "ועשית כפורת..." (פסוק י"ז). אם סיכמנו את ייעודו של הארון בפסוק ט"ז, יתכן שפסוק י"ז פותח נושא חדש, העוסק בכלי אחר, כלי נפרד (ואכן, יש מפרשים שהכפורת נחשבת ככלי בפני עצמו). אולם, לדעת הרבנית שרון רימון, קשה לקבל טענה זו מהסיבות הבאות:

א. מפני שברור שהכפורת היא חלק מהארון, שהרי בפסוק כ"א נאמר

"ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה"

כלומר, הכפורת היא מכסה הארון, ולפיכך היא חלק מהארון.

ב. בהמשך הפרשה אנו רואים שבין כלי לכלי יש פרשה פתוחה או סגורה, כהפסק ברור בין הכלים. לעומת זאת, בין מעשה הארון לבין מעשה הכפורת אין הפסק מסוג זה, אלא הם כתובים כפרשה אחת.

לציון, שהשראת שכינה בתוך מחנה ישראל באופן קבוע איננה דבר פשוט: היא דורשת הכנות מיוחדות של המחנה, התנהגות מיוחדת של העם והשפעה תמידית של המשכן וכהניו על העם. כל זה נידון בהמשך המקרא, בעיקר בספר במדבר

על פי הבנה זאת, נראה שהמשכן ממלא את המטרה של המשך השראת השכינה בישראל לאחר מעמד הר סיני: לא רק גלוי חד פעמי בזמן מיוחד כאשר כל העם מתקדש שלושה ימים לשם כך, אלא שכינה קבועה בתוך עם ישראל.

3. **כך כותב הרמב"ן בהקדמתו לפרשת תרומה:**

כאשר דיבר ה' עם ישראל פנים בפנים עשרת הדורות, וצווה אותם על ידי משה קצת מצוות שהם כמו אבות למצוותיה של תורה... וישראל קבלו עליהם לעשות כל מה שיצוום... וזאת עמהם ברית על כל זה, מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לאלקים... והנה הם קדושים ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם. ולכן ציווה תחילה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקדש לשמו ושם ידבר עם משה ויצווה את בני ישראל...

בנוסף לכך, מדגיש הרמב"ן שהמשך השראת השכינה בישראל היא אמנם תוצאה של מעמד הר סיני, אך לא של גלוי השכינה בלבד, אלא תוצאה של קבלת המצוות במעמד זה. השכינה שורה בישראל בזכות קדושתם, וזאת בזכות שהם קבלו עליהם את ברית המצוות.

התגלות ה' על ידי הארון

הציווי על עשיית המשכן פותח בציווי על לקיחת תרומה (פרק כ"ה, פסוקים א'-ט'), ומיד אחר כך מתחילים לתאר את בניית הכלים, כאשר הכלי הראשון המתואר הוא הארון (פסוק י'). ונשאלת השאלה: מדוע פותחת התורה דווקא בארון?

יתר על כן, כאשר מעיינים בפרשת ויקהל, בתיאור עשיית המשכן, מוצאים שהארון איננו הדבר הראשון שנעשה, ולפניו נעשה המשכן עצמו (המשכן: פרק ל"ו, פסוקים ח' - ל"ח; הארון: פרק ל"ז, פסוקים א' - ט'). עובדה זאת מדגישה את הקדמת הארון בפרשת תרומה.

הרשב"ם מסביר את הקדמת הארון בציווי על המשכן באופן הבא.

4. **רשב"ם, פרק כ"ה, פסוק י':**

...ואף על פי שבמעשה בצלאל מצינו שעשה תחילה משכן ואחר כך כלים, ארון ומנורה ושולחן, שהיכן יכניס את הארון והשולחן כל זמן שאין משכן עשוי? אלא בצווי הוצרך לפרש עשיית הארון והשולחן תחילה, שבשביל הארון שהוא עיקר של "ועשו לי מקדש" הוצרך לעשות משכן.

לפי דברינו עד כה, ניתן להציג את הפרשייה על שני חלקיה בטבלה:

	מעשה הארון	מעשה הכפורת
תיאור הבניה	ועשו ארון... ועשית בדי עצי שטים (י' - ט"ו).	ועשית כפורת... ועשית שנים כרובים זהב (י"ז - כ').
הייעוד	ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך (ט"ז).	ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים (כ"ב).

לאור הבנה זאת, עולה השאלה: מהו עיקרו של הארון - העדות או גלוי השכינה?

מעשה הכפורת מסתיים בפסוק כ', ובפסוק כ"א נאמר **"ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך"**.

פסוק זה מפתיע מאד:

- ראשית, מפני שהוא חוזר על פס' ט"ז
- שנית, מפני שהוא לא מתייחס אל ייעודם של הכרובים, שנקבע בפסוק כ"ב -

"ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים"

היינו מצפים שפסוק כ"ב יופיע מיד אחרי מעשה הכרובים, במקום פסוק כ"א, כפי שמוצג בטבלה לעיל.

אם כן, מה מקומו של פסוק כ"א כאן?

אם נדייק נראה, שאמנם פסוק כ"א חוזר על פסוק ט"ז, אך יש שנוי אחד: בפסוק ט"ז נאמר

"ונתת אל הארון",

ואילו בפסוק כ"א נאמר

"ואל הארון תתן"

ומסבירה הרבנית רימון, ששנוי הסדר - דחיית הפועל והקדמת הארון - בא להדגיש את הארון. כלומר פסוק

כ"א, המסכם את מעשה הכפורת, **אינו מתמקד בייעודה של הכפורת עצמה, אלא חוזר אל הארון**. על ידי כך

מודגש כי הכפורת ניתנת על הארון כמכסה לו, נקודה המחזקת את ייעודו של הארון: הארון הוא כלי לעדות.

כלומר, דווקא לאחר עשיית הכרובים התורה חוזרת אל הארון ומדגישה כי **נתינת העדות אל הארון היא העיקר במעשה הארון השלם**.

גם פס' כ"ב, המתאר את ייעודם של הכרובים כמקום גלוי השכינה, חוזר ומדגיש את העובדה שהכרובים

נתונים על הארון:

"ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים אשר על ארון העדות".

ג. לאחר מעשה הכפורת התורה חוזרת אל הארון:

(כא) ונתת את הכפרת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך: (כב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים אשר על ארון העדות את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל:

כלומר, הארון והכפורת כלי אחד הם - שניהם מהווים יחד את הארון השלם, ולכן פסוקים י' - כ"ב הם פרשייה אחת בעלת שני חלקים:

- חלק אחד (פסוקים י'-ט"ז) עוסק בארון

- חלק שני (י"ז-כ"א) עוסק בכפורת.

אולם, יש ייחוד וייעוד לכל אחד מהם - לארון בפני עצמו, ולכפורת בפני עצמה. ואם כן, מהו ייעודו של הארון עצמו, ללא הכפורת?

פס' ט"ז, המסכם את מעשה הארון, אומר כך:

"ונתת אל הארון את העדות..."

כלומר, ייעודו של הארון הוא שמירת העדות.

ומהו ייעודה של הכפורת? פסוק כ"ב, המסכם את מעשה הכפורת, אומר כך:

"ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים".

כלומר, ייעודה של הכפורת הוא התוועדות עם ה' - דיבור ה' אל משה; במילים אחרות - גלוי שכינה.

הכרובים שעל הכפורת דורשים עיון בפני עצמם, ובקצרה רק נציין את דעת הפרשנים על פיה, הכרובים של הארון הם ככרובים אשר ראו ישעיהו ויחזקאל במעשה מרכבה, כלומר - הם חיקוי כלשהו של הכרובים נושאי כבוד ה', ועשייתם במשכן מהווה כביכול כסא כבוד לה' ומקום לשכינתו.

8. **כך כותב החזקוני לפסוק י"ח:**

...ואף על פי שאמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה, כאן התיר צורת הכרובים שהרי לא נעשו להשתחוות אלא

לישיבתו, דוגמא כרובים דכסא הכבוד

הארון מורכב, אם כן, משני חלקים: הארון - לשמירת העדות, והכפורת - לגלוי השכינה.

יש כאן שתי הדגשות:
 א. הכרובים אינם עומדים בפני עצמם, אלא הם על הארון.
 ב. הארון נקרא ארון העדות, ושמו של הכלי מעיד על עיקר משמעותו.
 שכונת ה' שורה על ארון העדות; אין ניתוק בין העדות לבין השכינה על הכרובים, ויותר מכך: העדות היא העיקר, ועליה שורה השכינה.
 נמצא, אפוא, כי פסוק כ"ב אינו מסכם רק את מעשה הכפורת, כפי שהיינו יכולים לחשוב, אלא הוא מהווה סיכום לכל הפרשה כולה: גלוי השכינה הוא על הכפורת מבין הכרובים, על ארון העדות.

9. כך עולה מדברי הרמב"ן לפסוק כ"א:

בעבור שיצווה בכרובים להיות פורשי כנפים למעלה, ולא אמר למה יעשה כלל ומה ישמשו במשכן, לכן אמר עתה ונתת הכפורת עם כרוביו, שהכל דבר אחד, על הארון מלמעלה, כי אל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך כדי שיהיה לי כסא כבוד, כי אני אוועד לך שם ואשכין שכינתי עליהם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים בעבור שהוא על ארון העדות, והנה הוא במרכבה אשר ראה יחזקאל שאמר: "היא החיה אשר ראיתי תחת אלוקי ישראל בנהר כבר, ואדע כי כרובים המה" (יחזקאל י, 'פסוק כ'), ולכן נקרא יושב הכרובים (שמו"א פרק ד', פסוק ד'), כי היו פורשי כנפים להורות שהם המרכבה נושאי הכבוד...

10. אם כן, יש להציג את פרשיית הציווי על הארון,

באופן הבא:

מעשה הכפורת	מעשה הארון	
ועשית כפורת... ועשית שנים כרובים זהב (י"ז - כ').	ועשו ארון.. ועשית בדי עצי שטים (י' - ט"ו).	תיאור הבנייה
ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך (כ"א).	ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך (ט"ז).	נתינת העדות
ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים אשר על ארון העדות (כ"ב).		ייעוד הכלי השלם

כלומר, לא רק שהעדות היא העיקר, אלא בזכות העדות שורה השכינה בין הכרובים. הארון, כעיקרו של משכן, מבטא את המשך מעמד הר סיני גם בכך שהוא שומר העדות, וגם בכך שהוא מקום גלוי השכינה. הארון, אשר

11. פרק ל"ט פסוק ל"ה:

את-ארון העדות, ואת-בדיו; ואת, הכפורת

12. שמות פרק מ' פסוק ג', כ'-כ"א:

ושמת שם, את ארון העדות; וסכות על-הארון, את-הפרוכת

וייקח וייתן את-העדות, אל-הארון, וישם את-הבדים, על-הארון; וייתן את-הכפורת על-הארון, מלמעלה כא יבא את-הארון, אל-המשכן, וישם את פרוכת המסך, ויסך על ארון העדות--כאשר ציווה ה' את-משה

13. במדבר, פרק ז', פסוק פ"ט

ובבוא משה אל-אוהל מועד, לדבר איתו, וישמע את-הקול מידבר אליו מעל הכפורת אשר על-ארון העדות, מבין שני הכרובים; וידבר, אליו

'ארון הברית'

בהמשך המקרא מופיעים כינויים נוספים לארון. הכינוי "ארון הברית", או "ארון ברית ה'" מופיע פעמים רבות, החל בספר במדבר ודברים, וכן בהמשך המקרא. לדוגמא:

14. במדבר, פרק י', פסוק ל"ג:

ויסעו מהר ה', דרך שלושת ימים; וארון ברית-ה' נוסע לפניהם, דרך שלושת ימים, לתור להם, מנוחה

15. במדבר פרק י"ד, פסוק מ"ד:

ויעפילו, לעלות אל-ראש ההר; וארון ברית-ה' ומשה, לא-משו מקרב המחנה

16. דברים פרק י', פסוק ח':

בעת ההיא, הבדיל יהוה את-שבט הלוי, לשאת, את-ארון ברית-יהוה--לעמוד לפני יהוה לשרתו ולברך בשמו, עד היום הזה

17. דברים ל"א פסוק ט':

ויכתוב משה, את-התורה הזאת, וייתנה אל-הכהנים בני לוי, הנושאים את-ארון ברית יהוה; ואל-כל-זקני ישראל

כינוי זה דומה מאד לכינוי 'ארון העדות' - המשמעות של שניהם היא שהארון מכיל את העדות לברית בין ה' לישראל.

מהי העדות והברית אשר בארון?

18. רש"י מפרש כך (על שמות, פרק כ"ה, פסוק ט"ז):

"העדות" - התורה, שהיא לעדות ביני וביניכם שצוית אתכם מצוות הכתובות בה.

יד ויהי, בנסוע העם מאוהליהם, לעבור, את-הירדן; והכהונים, נושאי הארון הברית-לפני העם יז ועמדו הכהונים נושאי הארון ברית-ה' בחרבה, בתוך הירדן-הכן; וכל-ישראל, עוברים בחרבה, עד אשר-תמו כל-הגוי, לעבור את-הירדן.

ה ויאמר להם, יהושוע, עברו לפני ארון ה' אלוקיכם, אל-תוך הירדן

ז ואמרתם להם, אשר נכרתו מימי הירדן מפני ארון ברית ה' בעוברו בירדן, נכרתו מי הירדן ...

ט ... תחת מצב רגלי הכהונים, נושאי ארון הברית ...

י והכהונים נושאי הארון, עומדים בתוך הירדן, ...

יא ויהי כאשר-תם כל-העם, לעבור; ויעבור ארון-ה' והכהונים, לפני העם

טז צוה, את-הכהונים, נושאי, ארון העדות; ויעלו, מן-הירדן

יח ויהי כעלות הכהונים נושאי ארון ברית-ה', מתוך הירדן, ניתקו כפות רגלי הכהונים, אל החרבה; וישבו מן-הירדן למקומם, וילכו כתמול-שלשום על-כל-גדותיו.

פעם אחת הוא מכונה "ארון העדות" (פרק ד' פסוק י"ז), ועשר פעמים הוא מכונה "ארון הברית" או "ארון ברית ה'". אולם, פרט לכנויים הללו מופיע בפרקים אלו (ביהושע פרק ג' פסוק י"ג) כינוי חדש, אשר לא הכרנו עד כה: "ארון ה' אדון כל הארץ". זהו כינוי חדש ומפתיע בעצמתו. ונשאלת השאלה מה משמעותו של כינוי חדש זה?

ומסבירה הרבנית רימון, שעד כה הודגש הארון כארון העדות או ארון הברית. כעת מודגש משהו אחר לגמרי: הארון, כביכול, נושא בקרבו את ה' בכבודו ובעצמו. לא קשה להבין מהיכן מופיע רעיון זה: הרי הארון איננו רק ארון לשמירת העדות, אלא גם מקום הכרובים ולגלוי השכינה.

ואם ננסה להבין, מדוע דווקא כאן מופיע לראשונה כינוי זה? נראה שהסיבה לכך היא שכאשר בני ישראל נכנסים לארץ, הם מרגישים שה' הולך איתם וילחם למענם. כינוי נוסף בעל משמעות דומה הוא "ארון ה'", המופיע באופן בולט גם במלחמת יריחו.

21. יהושע פרק ו':

ו ויקרא יהושוע בן-נון, אל-הכהונים, ויאמר אליהם, שאו את-ארון הברית; ושבעה כהנים, ישאו שבעה שופרות יובלים, לפני, ארון ה'

ז ויאמר, אל-העם, עברו, וסובו את-העיר; והחלוץ יעבור, לפני ארון ה'

ח ויהי, כאמור יהושע אל-העם, ושבעה הכהונים נושאים שבעה שופרות היובלים לפני ה', עברו ותקעו בשופרות; וארון ברית ה', הולך אחריהם

יא ויסב ארון-ה' את-העיר, הקף פעם אחת ...

כלומר: בארון היה מונח ספר התורה השלם.

19. הרשב"ם חולק על רש"י ומפרש:

"את העדות" - הלוחות, שהם עדות וברית בין הקב"ה לישראל, ולכך נקראו לוחות הברית.

כך סובר גם ראב"ע.

אם היו בארון הלוחות, אילו לוחות היו בו? הלוחות השניים, או שברי הלוחות הראשונים? אולי שניהם? מחלוקת זו קשורה במחלוקת נוספת: האם היה רק ארון אחד, הארון שעשה בצלאל, אותו הארון שהיה בקודש הקודשים ושהיה יוצא עם ישראל למסעות ולמלחמות? לדעת רש"י היה ארון נוסף, ארון העץ שעשה משה (כמתואר בדברים פרק י'), ובו היו מונחים שברי הלוחות הראשונים; ארון זה היה יוצא עם ישראל למלחמות. לדעת האברבנאל, היה ארון אחד ובו היו כל הלוחות, אך הארון שהיה יוצא איתם למלחמה הוא ארון אחר - הארון שבו היו האורים והתומים שבשעת מלחמה היו שואלים בהם. לדעת רמב"ן, היה רק ארון אחד, הארון שעשה בצלאל, ובו הונחו לוחות הראשונים והשניים, והוא היה יוצא עם ישראל למלחמות ולמסעות. מחלוקת זו מסובכת מאד, ויש ראיות לכל צד. לא נעסוק בה, מכיוון שבשתי המלחמות בהן נעסוק בהמשך, הכניסה לארץ ומלחמת יריחו, וכן מלחמת ישראל בפלשתים בשמואל א' פרק ד', ברור לכל הדעות שהארון המתואר הוא אותו ארון שעשה בצלאל, הארון שהיה בקודש הקדשים.

בכל מקרה "העדות" היא עדות לברית בין ה' לישראל, המחייבת אותם בקיום מצוות. הארון נקרא 'ארון העדות' או 'ארון הברית' על שם הלוחות או התורה הנמצאים בו, ולפי שמות אלה ניכר שזהו עיקר מהותו של הארון.

"ארון ה'"

בתחילת ספר יהושע (פרקים ג'-ד'), כאשר בני ישראל עוברים את הירדן ונכנסים לארץ, הארון נוסע לפניהם. הארון מכונה שם במספר כינויים.

20. יהושע פרקים ג'-ד':

ג ויצו, את-העם לאמור, כראותכם את ארון ברית-ה' אלוקיכם, והכהונים הלויים נושאים אותו--ואתם, תסעו ממקומכם, והלכתם, אחרי

ו ויאמר יהושוע, אל-הכהונים לאמור, שאו את-ארון הברית, ועברו לפני העם; וישאו את-ארון הברית, וילכו לפני העם.

יג והיה כנוח כפות רגלי הכהונים נושאי ארון ה' אדון כל-הארץ, במי הירדן, מי הירדן ייכרתו, המים היורדים מלמעלה; ויעמדו, נד אחד

אלף, רגלי. יא וארון אלוקים, נלקח; ושני בני-עלי מתו, חופני ופינחס יג ויבוא, והנה עלי יושב על-הכיסא יד דרך מצפה--כי-היה ליבו חרד, על ארון האלוקים; והאיש, בא להגיד בעיר, ותזעק, כל-העיר

יז ויען המבשר ויאמר, נס ישראל לפני פלשתים, וגם מגפה גדולה, הייתה בעם; וגם-שני בניך מתו, חופני ופינחס, וארון האלוקים, נלקחה. יח ויהי כהזכירו את-ארון האלוקים, וייפול מעל-הכיסא אחורנית בעד יד השער ותישבר מפרקתו וימות--כי-זקן האיש, וכבד; והוא שפט את-ישראל, ארבעים שנה. יט וכלתו אשת-פינחס, הרה ללדת, ותשמע את-השמועה אל-הילקח ארון האלוקים, ומת חמיה ואישה; ...

כא ותקרא לנער, איכבוד לאמור, גלה כבוד, מישראל; אל-הילקח ארון האלוקים, ואל-חמיה ואישה. כב ותאמר, גלה כבוד מישראל: כי נלקח, ארון האלוקים.

סיפור זה, המשתרע על פני פרקים ד'-ו' עוסק ביחס אל הארון. הארון הוא גיבור הסיפור, והוא מופיע בסיפור 37 פעמים. ולכן חשוב לבחון כיצד מכונה הארון בסיפור זה? בתחילת הסיפור הארון נקרא בפי אנשי ישראל ארבע פעמים "ארון ברית ה'", אך בהמשך הסיפור מופיע 31 פעמים הכינוי "ארון האלוקים" (בעיקר בפרקים ד' וה') ו"ארון ה'" (בעיקר בפרק ו'), והשימוש הרב בכינוי זה מעיד על היחס המהותי אל הארון באותם ימים. מעניין לשים לב שבפעם הראשונה בסיפור בה מופיע הכינוי "ארון האלוקים", הוא נקרא כך בפי הפלשתים, ובהמשך גם ישראל וגם הפלשתים מכנים את הארון בשם "ארון האלוקים".

23. שמואל א' פרק ה':

א ופלשתים, לקחו, את, ארון האלוקים; ויביאוהו מאבן העזר, אשדודה. ב ויקחו פלשתים את-ארון האלוקים, ויביאו אותו בית דגון; ויציגו אותו, אצל דגון. ג וישכימו אשדודים, ממוחרת, והנה דגון נופל לפניו ארצה, לפני ארון ה'; ויקחו, את-דגון, וישיבו אותו, למקומו ד וישכימו בבוקר, ממוחרת, והנה דגון נופל לפניו ארצה, לפני ארון ה'; וראש דגון ושתי כפות ידיו, כרותות אל-המפתן--רק דגון, נשאר עליו

ז ויראו אנשי-אשדוד, כי-כן; ואמרו, לא-יישב ארון אלוקי ישראל עימנו--כי-קשתה ידו עלינו, ועל דגון אלוהינו. ח וישלחו ויאספו את-כל-סרני פלשתים אליהם, ויאמרו מה-נעשה לארון אלוקי ישראל, ויאמרו, גת ייסוב ארון אלוקי ישראל; ויסבו, את-ארון אלוקי ישראל.

י וישלחו את-ארון האלוקים, עקרון; ויהי, כבוא ארון האלוקים עקרון, ויזעקו העקרונים לאמור הסבו אליי את-ארון אלוקי ישראל, להמיתני ואת-עמי. יא וישלחו

יב וישכם יהושע, בבוקר; וישאו הכוהנים, את-ארון ה' יג ושבעה הכוהנים נושאים שבעה שופרות היובלים, לפני ארון ה', הולכים הלוך, ותקעו בשופרות; והחלוץ, הולך לפניהם, והמאסף הולך אחרי ארון ה', הלוך ותקוע בשופרות.

במלחמה זו, שהיא מלחמה ניסית, בה הארון הולך לפני העם למלחמה, נזכר הארון בכינוי "ארון ה'" שש פעמים, ואילו הכינוי "ארון הברית" נזכר רק פעמיים. נקודה זו מדגישה כי כאשר ישראל לוקחים איתם את הארון למלחמה הם מרגישים שה' בא איתם למלחמה, והוא יושיעם.

הארון במלחמה עם הפלשתים:

בספר שמואל א' מתוארת שוב מלחמה בה הארון תופס בה מקום מרכזי.

22. שמואל א' פרק ד':

(ב) ויערכו פלשתים לקראת ישראל ותטש המלחמה וינגף ישראל לפני פלשתים ויפנו במערכה בשדה כארבעת אלפים איש: (ג) ויבא העם אל המחנה ויאמרו זקני ישראל למה נגפנו ה' היום לפני פלשתים נקחה אלינו משלה את ארון ברית ה' ויבא בקרבנו וישענו מכף איבינו (ד) וישלח העם שלה וישאו משם את ארון ברית ה' צבאות ישב הפרבים ושם שני בני עלי עם ארון ברית האלוקים חפני ופינחס:

ראשיתו של הסיפור הוא בהפסד של ישראל בקרב עם הפלשתים, וישראל שואלים את עצמם "למה נגפנו ה' היום?". לכאורה, שאלה זו היא פתיחה לחשבון נפש, והיינו מצפים שכתת הם יכירו בחטאייהם, אולי יקראו לצום, יבכו לפני ה' ויתפללו.

אך להפתעתנו הם מדלגים על כל זה; במקום לענות על השאלה הנוקבת - מדוע הם הפסידו במלחמה - הם מיד מציעים דרך להתגבר על ההפסד ולהשתמש ב"פטנט" שלכאורה תמיד עובד: "ניקחה אלינו משלה את ארון ברית ה' ויבא בקרבנו וישענו מכף אויבנו". לקיחת הארון נתפסת כהבאת ה' למלחמה, ואם ה' בא למלחמה - הוא בוודאי ינצח את הפלשתים. מחשבה זו מתבססת בוודאי על סיפור מלחמת יריחו, בה ארון ה' יצא איתם למלחמה וניצח בצורה פלאית.

כידוע, המלחמה בשמואל הסתיימה במפלה קשה וכואבת, והארון עצמו נלקח בשבי; אין בזיון גדול מזה, והשמועה על הלקח ארון ה' הייתה קשה ביותר: עלי נופל ומת כשהוא שומע על כך, ואשת פנחס שכרעה ללדת קראה לבנה איכבוד על שם הביזיון של לקיחת הארון בשבי. (שמואל ד):

י ויילחמו פלשתים, ויינגף ישראל וינוסו איש לאוהליו, ותהי המכה, גדולה מאוד; וייפול, מישראל, שלושים

ויאספו את-כל-סרני פלשתים, ויאמרו שלחו את-ארון אלוקי ישראל וישבו למקומו, ולא-ימית אותי, ואת-עמי: כי-הייתה מהומת-מוות בכל-העיר, כבדה מאוד יד האלוקים שם.

תופעה זו מלמדת על כך שישראל התייחסו אל הארון באותו אופן שהפלשתים התייחסו אליו: כחפץ קדוש המכיל כביכול את הא-ל, ובתור שכזה הוא בעל כח עצמי ומאגי. לפי תפיסתם, כאשר מביאים אותו למלחמה המשמעות היא הבאת ה' למלחמה, וכאשר מנצחים במלחמה ולוקחים את הארון בשבי, כביכול לקחו את ה' עצמו בשבי.

אולם, התייחסות כזו לארון ה' איננה התייחסות נכונה על פי התורה. אמנם הארון הוא מקום התגלות ה', אך בוודאי הוא איננו בעל כח עצמי, ואפילו שכינת ה' עליו איננה הכרחית, אלא היא תלויה ביחס שבין ישראל לה'. ישראל שכחו שה' מתגלה על ארון העדות: ארון העדות הוא הבסיס לכרובים, והיא מלמדת אותנו ש**שמירת העדות והברית היא התנאי והבסיס לגלוי השכינה**. אם אין "עדות" בארון - אין לו משמעות; אם ישראל לא שומרים את הברית ולא מקיימים את מצוות ה' - אין גלוי שכינה. הם יכולים לקחת את "כסא הכבוד" למלחמה, אך ה' יכול לקום מהכיסא ולהשאיר אותו מרוקן מתוכן, ואז הוא בסך-הכל כלי פיזי חסר כל משמעות, שאינו יכול להושיע, ויכול גם להילקח בשבי.

לסיכום, הפרקים הראשונים של ספר שמואל מתארים מצב של ניתוק בין "ארון הברית" ל"ארון ה'", וניתוק זה לא יתכן. כבר בצווי על בניית הארון, בפרשת תרומה, מודגש הקשר בין חלקי הארון: הארון, בו ניתנת העדות, הוא הבסיס, והוא העיקר; עליו ניתנת הכפורת עם הכרובים, המהווה כביכול את כסא הכבוד והמאפשרת את גלוי השכינה, אך רק בתנאי שהעדות נמצאת מתחת, בתוך הארון, וישראל מכירים בה ושומרים אותה. גלוי השכינה הוא על הארון השלם, המכיל את שני החלקים: הכפורת עם הכרובים, והארון עם העדות בתוכו.

24. ומסכמת הרבנית רימון:

"ארון ה' צריך להיות גם, ובעיקר, "ארון הברית". "ארון העדות", שמו המקורי של הארון, מדגיש בעיקר את צד שמירת ברית המצוות - העדות, אך מרמז גם לייעוד השני - "ונועדתי לך שם", ובכך הוא מהווה שם הכולל את שני ייעודיו של הארון, מחבר ביניהם, ומדגיש שה"עדות", הברית, היא העיקר.